

Rozsudek ze dne 13. října 2022 ve věci č. 22636/19 – *Bouton proti Francii*

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že uložením podmíněného trestu odnětí svobody za kontroverzní protest v katolickém kostele došlo k porušení práva stěžovatelky na svobodu projevu ve smyslu článku 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, francouzská občanka, byla členkou hnutí Femen, které bojuje za ochranu práv žen. V rámci jedné z protestních akcí se stěžovatelka v prosinci 2013 postavila před hlavní oltář katolického kostela s odhalenou horní částí těla popsanou slogany a za pomoci hovězích jater simulovala potrat Ježíše. Celá akce byla organizovaná hnutím Femen, které daný protest k postoji církve k dobrovolnému ukončování těhotenství svolalo v různých zemích. Po krátké demonstraci stěžovatelka na vyzvání sbormistra kostelního sboru místo v klidu opustila.

Farář spravující předmětnou farnost na ni podal trestní oznámení. Vnitrostátní soudy stěžovatelce uložily podmíněný trest odnětí svobody na jeden měsíc spolu s povinností k náhradě nemajetkové újmy ve výši 2 000 eur a 1 500 eur nákladů řízení protistrany. V odůvodnění vnitrostátních soudů mimo jiné zaznělo, že výkon práv podle článku 10 Úmluvy může podléhat omezením stanoveným zákonem, která jsou nezbytná v demokratické společnosti a sledují jeden nebo více legitimních cílů.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

V řízení před Soudem stěžovatelka primárně namítala porušení práva na svobodu projevu ve smyslu článku 10 Úmluvy v návaznosti na své odsouzení za výše uvedený protest.

Soud úvodem připomněl, že myšlenky nebo názory osoby mohou být vyjádřeny prostřednictvím chování nebo jednání (*Mätäsaru proti Moldavsku*, č. 69714/16 a 71685/16, rozsudek ze dne 15. ledna 2019, § 29). Rovněž nahotu na veřejnosti lze považovat za jednu z forem výkonu svobody projevu (*Gough proti Spojenému království*, č. 49327/11, rozsudek ze dne 28. října 2014, § 150). V projednávané věci Soud souhlasil s tím, že předmětné odsouzení představovalo zásah do výkonu práva na svobodu projevu chráněného čl. 10 odst. 1 Úmluvy. Takový zásah porušuje článek 10, pokud není v souladu se zákonem, nesleduje jeden nebo více legitimních cílů a není nezbytný v demokratické společnosti.

Soud připomněl, že požadavek souladu se zákonem je v případě vymezení trestného činu zákonem splněn, pokud jednotlivec může z daného ustanovení rozpoznat, které jednání nebo opomenutí zakládá trestní odpovědnost (*Kononov proti Lotyšsku*, č. 36376/04, rozsudek velkého senátu ze dne 17. května 2010, § 185). Ve vztahu k předmětnému případu Soud poznamenal, že trestní zákoník sice nedefinoval pojem sexuálního exhibicionismu, podle judikatury v době předmětných událostí však bylo obnažení ženských prsou objektivní stránkou tohoto trestného činu. Ustálenost judikatury v jeho výkladu potvrzovala, že byl předvídatelný jak rozsah předmětné trestné činnosti, tak skutečnost, že jednání stěžovatelky bylo v rozporu s platnými trestněprávními předpisy. Akce byla nadto organizována

s podporou hnutí Femen, takže stěžovatelka mohla využít poradenství specializovaných právníků. Soud proto dospěl k závěru, že stěžovatelka mohla důvodně očekávat, že její jednání bude mít trestněprávní důsledky, a tudíž byl daný zásah stanoven zákonem ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

Opatření podle Soudu sledovalo několik legitimních cílů, a to ochranu morálky a práv jiných, ochranu pořádku a předcházení zločinnosti.

Při posouzení nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud zopakoval, že povaha a závažnost uloženého trestu jsou prvky, které je třeba zohlednit při posuzování přiměřenosti zásahu. Uložení trestní sankce představuje jednu z nejzávažnějších forem zásahu do práva na svobodu projevu (*Reichman proti Francii*, č. 50147/11, rozsudek ze dne 12. července 2016, § 73). Vnitrostátní orgány musí projevit zdrženlivost při uplatňování trestního práva, zejména v případě ukládání trestu odnětí svobody, který má obzvláště odrazující účinek pro výkon svobody projevu (*Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku*, č. 33348/96, rozsudek velkého senátu ze dne 17. prosince 2004, § 116).

V projednávané věci bylo účelem vystoupení stěžovatelky předat poselství týkající se veřejné a společenské debaty o postoji katolické církve k právu žen svobodně nakládat s vlastním tělem, včetně práva na potrat. Za těchto okolností stěžovatelčině svobodě projevu musela být poskytnuta dostatečná úroveň ochrany s omezeným prostorem pro volné uvážení vnitrostátních orgánů, neboť se obsah jejího sdělení týkal věci veřejného zájmu (*Mariya Alekhina a ostatní proti Rusku*, č. 38004/12, rozsudek ze dne 17. července 2018, § 212). Soud poznamenal, že vystoupení se konalo v kostele, přičemž takové jednání by bylo možné považovat za porušení pravidel přijatelného chování v místě bohoslužeb. Uložení určitých sankcí by tedy mohlo být v zásadě odůvodněno ochranou práv jiných. V projednávané věci však Soud upozornil na přísnou povahu trestu uloženého stěžovatelce, aniž by vnitrostátní soudy objasnily její nezbytnost k zajištění stanovených legitimních cílů. Soud připomněl také, že trest odnětí svobody uložený v rámci politické diskuse nebo diskuse ve veřejném zájmu je slučitelný se svobodou projevu zaručenou článkem 10 Úmluvy pouze za výjimečných okolností jako například při šíření nenávistných projevů nebo podněcování k násilí (*Otegi Mondragon proti Španělsku*, č. 2034/07, rozsudek ze dne 15. března 2011, § 59). Vnitrostátní soudy však projev označily za projev, který „některé osoby mohly považovat za šokující“.

Ačkoliv okolnosti místa a symboly, k nimž se stěžovatelka uchýlila, musí být zohledněny jako související okolnosti při posuzování střetávajících se zájmů, vnitrostátní soudy nebyly povinny, s ohledem na účel trestného činu sexuálního exhibicionismu, vyvažovat svobodu projevu stěžovatelky s právem na svobodu svědomí a náboženského vyznání chráněného článkem 9 Úmluvy. Soud dále poznamenal, že přestože se vnitrostátní soudy rozhodly zabývat svobodou náboženského vyznání, nezkoumaly, zda jednání bezdůvodně uráželo náboženské přesvědčení (*Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, č. 13470/87, rozsudek ze dne 20. září 1994, § 49), zda bylo urážlivé nebo podněcovalo neúctu či nenávist vůči katolické církvi (*Giniewski proti Francii*, č. 64016/00, rozsudek ze dne 31. ledna 2006, § 52). Vnitrostátní soudy sice dospěly k závěru, že stěžovatelka vyrušila jiné při praktikování náboženství, ale nevzaly v úvahu, že protest se neodehrál během mše ani jeho krátké trvání. Stěžovatelka hesla nevykřikovala a po vyzvání kostel opustila.

Závěrem Soud ověřil, zda vnitrostátní soudy při přezkumu řádně vyvážily protichůdné zájmy mezi právem stěžovatelky veřejně sdělovat své názory k postavení žen, včetně práva nakládat se svým tělem, a právem ostatních na respektování morálky a veřejného pořádku. V této souvislosti Soud upozornil na to, že vnitrostátní soudy se zaměřily pouze na

skutečnost, že stěžovatelka odhalila svou hrud' na místě určeném pro praktikování náboženství, a nevzaly dostatečně v potaz širší kontext a význam, který svému vystoupení dala, a to zejména feministické poselství sloganů na jejím těle, její členství v mezinárodním kolektivním hnutí a výběr daného kostela jako obecně známého místa, což mělo napomoci medializaci celé akce. Ve světle uvedeného Soud shledal, že odůvodnění vnitrostátních soudů nebyla dostatečná, aby mohl dospět k závěru, že v projednávaném případě v souladu s kritérii stanovenými v judikatuře zvažily všechny dotčené zájmy. Tato odůvodnění tedy ani nepostačují k tomu, aby mohl trest uložený stěžovateli vzhledem k jeho povaze, závažnosti a účinkům být považován za přiměřený sledovaným legitimním cílům. Zásah do svobody projevu stěžovatelky proto nebyl nezbytný v demokratické společnosti.

Z těchto důvodů došlo k porušení článku 10 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Šimáčková v odděleném souhlasném stanovisku nesouhlasila s odůvodněním rozsudku, neboť sice stejně jako zbytek senátu shledala uložený trest jako příliš přísný, podle ní však ale také nebyl stanoven zákonem a nesledoval legitimní cíl. Dle jejího názoru k nezákonnému porušení svobody projevu došlo již z toho důvodu, že stěžovatelka byla potrestána za něco, co nebylo trestným činem a vnitrostátní orgány ji odsoudily na základě ustanovení, které sledovalo cíl ochrany duševní a tělesné integrity či důstojnosti oběti útoku, nikoliv ochranu náboženského vyznání. Přítomní v kostele tedy mohli být pohoršeni, ne však sexuálně ohroženi. Francouzský právní řád rouhání jako takové nijak neupravuje. Soudkyně nadto dodala, že francouzská kultura je známá četnými příklady obnažených ženských ňader, ať už jde o Manetův obraz *Snídaně v trávě* nebo postavu Marianne, a nelze ji tedy považovat za puritánskou. Připomněla i věc *S.A.S. proti Francii* (č. 43835/11, rozsudek velkého senátu ze dne 1. července 2014), kde Soud neshledal jako porušení Úmluvy zákon zahalující zahalování obličeje na veřejných prostranstvích, a uvedla, že obě tyto kauzy ilustrují problém, proti kterému bylo namířeno i vystoupení stěžovatelky: zákonodárce je oprávněn ženám nařizovat, a to dokonce prostřednictvím trestního práva, co mohou či nemohou odhalovat. Ve výsledku ženy nemají právo oblíkat se ani příliš moc, ani příliš málo. Zatímco všichni jsou svobodní, ženy si musí dávat pozor na to, co ukazují a co zahalují.